

YLÄKOULULAISTEN SUBJEKTIIVISEN SOSIAALISEN ASEMAN YHTEYS VÄLITUNTILIIKUNTAAN JA OSALLISUUTEEN

KATJA RAJALA, HANNU ITKONEN, ANNA KANKAANPÄÄ, TUIJA TAMMELIN, KAARLO LAINE

Yhteyshenkilö: Katja Rajala, LIKES-tutkimuskeskus, Viitaniementie 15a, 40720 Jyväskylä. Puh. 020 762 9510.
Sähköposti: katja.rajala@likes.fi

TIIVISTELMÄ

Rajala K., Itkonen H., Kankaanpää A., Tammelin T. & Laine K. 2014. Yläkoululaisten subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteys välituntiliikuntaan ja osallisuuteen. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 63–70.

■ Nuoria on innostettu lisäämään liikkumistaan erilaisilla kampanjoilla ja ohjelmilla, jotka liittyvät usein tavalla tai toisella kouluihin. Yksi tapa lisätä koulupäivän aikaista liikkumista on aktivoida nuoria liikkumaan välituntien aikana. Nuorten erilaiset ryhmämuodostelmat ja niihin liittyvät sosiaaliset hierarkiat vaikuttavat paljon siihen, kuinka nuoret toimivat välitunneilla ja muuten koulupäivän aikana.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää nuorten kokemia subjektiivista sosiaalista asemaa koulussa ja sen yhteyttä välituntiliikuntaan ja osallisuuteen. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla osana valtakunnallisen Liikkuva koulu -ohjelman seurantaan keväällä 2013. Kyselyyn osallistui yhteensä 1 678 nuorta 11 yläkoulusta eri puolilta Suomea. Subjektiivista sosiaalista asemaa tutkittiin kymmenportaisen tikasmallin avulla. Välituntiliikunnan määrää mitattiin välituntiliikuntaindeksillä, joka sisälsi kävelyn, liikuntapelit ja -leikit, pallopelit, osallistumisen ohjattuun välituntiliikuntaan sekä toimimisen välituntiliikunnan ohjaajana. Osallisuudella tarkoitetaan tässä osallistumista välituntitoimintojen suunnitteluun sekä osallistumista koulun yhteisten tapahtumien kuten teemapäivien ja juhlien järjestämiseen.

Nuorten kokema korkea subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa oli yhteydessä aktiiviseen liikkumiseen välitunneilla tytöillä ja pojilla, osallistumiseen välituntitoiminnan suunnitteluun tytöillä sekä osallistumiseen koulun yhteisten tapahtumien järjestämiseen sekä tytöillä että pojilla. Tulosten perusteella nuorten osallistuminen välituntiliikuntaan sekä koulun toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen on yleisintä niillä nuorilla, jotka kokevat subjektiivisen sosiaalisen asemansa koulussa korkeaksi.

Asiasanat: Nuoret, yläkoulu, subjektiivinen sosiaalinen asema, kouluhierarkia, välituntiliikunta, osallisuus

ABSTRACT

Rajala K., Itkonen H., Kankaanpää A., Tammelin T. & Laine K. 2014. Secondary school students' subjective social status in relation to physical activity during recess and participation in planning activities. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 63–70.

■ Campaigns and programs aimed at increasing adolescents' physical activity are often conceived in the school context. Physical activity during recess is one of the most common ways of encouraging adolescents to remain physically active during the school day. Different peer groups and social hierarchies influence adolescents' activities during recess.

The purpose of this study was to examine secondary school students' subjective social status and its relation to physical activity during recess and participation in planning activities. The data were collected via inquiry during the spring of 2013 as part of the follow-up research and evaluation of the Finnish Schools on the Move program. Altogether, 1,678 adolescents from 11 secondary schools participated in this study. Subjective social status was measured using a scale representing a 10-rung ladder. Physical activity during recess was measured using a recess physical activity index, including walking, physically active plays, ball games, participation in instructed physical activity, and instructing physical activities to peers. In this study, participation is understood as engagement in planning recess activities and arranging common school events like theme days and parties.

Adolescents' high perceived social status in school was significantly associated with physical activity among boys and girls during recess, participation in planning recess activities among girls, and participation in arranging common school events among boys and girls. These results suggest that students with a high perceived social status in school are physically more active during recess and more often participate in planning recess activities and arranging common school events compared to students whose perceived social status is lower.

Key words: Adolescents, secondary school, subjective social status, school hierarchy, recess, physical activities, participation

JOHDANTO

Nuorten fyysisen aktiivisuuden määrä on herättänyt viime vuosina runsaasti keskustelua. Yläkouluikäisistä selvä vähemmistö liikkuu suositusten mukaisesti vähintään tunnin päivässä (esim. Husu ym. 2011; Tammelin ym. 2013). Nuorten liikkumisen lisäämiseksi on toteutettu erilaisia kampanjoita, hankkeita, ohjelmia ja interventioita. Usein nämä toimenpiteet liittyvät tavalla tai toisella kouluun, koska sillä tavalla voidaan periaatteessa tavoittaa lähes kaikki nuoret. Nuorten riittävä liikunta nähdään yleisesti terveyden saavuttamisen välineenä, mikä heijastelee osaltaan liikuntakulttuurin medikalisaatiota (Itkonen 2012, 14–15).

Koulun arkisten toimintatapojen muuttaminen liikunnallisemmiksi ja aktiivisemmiksi ei ole itsestään selvyyttä, ei varsinkaan yläkouluissa. Kaverit ja koulun monet ryhmämuodostelmat määrittelevät pitkälti, mitä koulussa voi tehdä. Nuorilta välittyneiden viestien perusteella liikkuminen välituntien aikana näyttyy kaverien silmissä usein ennen muuta nolona. (Rajala ym. 2013, 24–26.)

Erilaisten koulussa muodostuvien ryhmittymien vaikutusta yläkouluikäiseen nuoreen ei voi yliarvioida (Paju 2011, 113). Ryhmäsuhteiden merkityksellisyys perustuu siihen, että ryhmään kuuluminen koulussa on normi: nuoren tulee kuulua yhteen tai useampaan ryhmään, yksin liikkuminen on riski koulun arjessa. Ryhmään kuulumisen tärkeys ja paikan säilyttäminen ryhmässä voi saada jotkut nuoret myös toimimaan koulussa toisin kuin ehkä itse olisivat halunneet. (Souto 2011, 107–108.)

Kaverisuhteiden ja koulun ryhmämuodostelmien taustalla vaikuttavat koulu yhteisön erilaiset hierarkiat sekä nuorten erilaiset arvojärjestykset. Nuorten monimuotoiset suhteet ja arvojärjestykset ovat tulleet selvästi esille useissa yläkoululaisiin liittyvissä tutkimuksissa (esim. Hoikkala & Paju 2013; Paju 2011; Souto 2011; Tolonen 2001; Laine 2000). Arvojärjestykseen liittyy nuorten välinen valtataistelu koulutilan hallinnasta. Nuoret voivat esimerkiksi osoittaa monin tavoin keskinäisessä vuorovaikutuksessaan, keiden läsnäolo on sallittua ja keiden ei. (Souto 2011, 105.)

Tarja Tolonen (2001) kuvaa, kuinka erilaiset sosiaaliset maailmat kohtaavat koulussa – virallinen koulu erilaisine sääntöineen sekä oppilaiden ja opettajien erilaiset sosiaaliset taustat. Virallinen koulu näkyy kouluarjessa muun muassa opetusmenetelminä, oppimateriaaleina, opetuksen sisältönä, koulun sääntöinä sekä hierarkiana opettajien, koulun muun henkilökunnan ja oppilaiden välillä. Epävirallinen koulu elää virallisen koulun rinnalla. Se liittyy virallisesta koulusta poikkeavaan vuorovaikutukseen oppitunneilla ja niiden ulkopuolella. Siihen kuuluvat oppilaskulttuurit ja sosiaaliset hierarkiat. Oppilaiden keskuudessa epävirallisen koulun monet vuorovaikutussuhteet ovat vallalla erityisesti välituntien. Juttujen kertominen ja kavereiden kanssa naureskelu on tärkeä viihtyvyyden lähde. Toisten kanssa jutellaan, toisille käännetään selkä ja jotkut jätetään yksin. (Tolonen 2001, 77–78; 83; 256–257.) Epävirallista koulua voitaisiin peilata myös piilo-opetus suunnitelmaan. Piilo-opetus suunnitelman käsite yhdesä niin sanotun uuden nuorison käsitteen avulla avasi 1980-luvulla pohdinnat, joissa nuorten kulttuurista merkityksenantoa ryhdyttiin tarkastelemaan uusista lähtökohdista. (Broady 1986; Ziehe 1989.)

Nuorilla on selvä käsitys luokan vaikutusvaltaisimmista oppilaisista, mikä tuo osaltaan näkyväksi ryhmän sisäistä statusjärjestelmää (Hoikkala & Paju 2013, 127–128). Nuoren kannalta on myös merkityksellistä, millaiseksi hän kokee oman subjektiivisen sosiaalisen asemansa koulu yhteisössään. Subjektiivinen sosiaalinen asema on ihmisen oma käsitys siitä, kuinka hän sijoittuu ympäristönsä sosiaaliseen arvojärjestykseen (Adler & Steward 2007; Kalalahti ym. 2011). Tässä artikkelissa subjektiivinen sosiaalinen asema, nuoren kokemus koulu yhteisöasemasta, on yläkouluikäisten nuorten oma käsitys siitä, mikä on heidän paikkansa oman koulu yhteisön sosiaalisessa arvojärjestyksessä.

Subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa on hyvin moniulotteinen asia. Nuorten sosiaalisiin järjestyksiin vaikuttavat yhtä lailla perhetausta sekä muut elämämpiirit. Nuorten erilaiset sosiaaliset järjestykset eivät rakennu kokonaan vanhempien sosiaaliselle asemalle, mutta eivät kuitenkaan vielä perustu nuorten taloudellisiin resursseihin tai koulutus- ja ammattiasemaan. (Kalalahti ym. 2011, 223.) Koulu yhteisön arvojärjestykseen vaikuttavia tekijöitä voivat olla viralliseen kouluun liittyvät tekijät kuten koulumenestys (Kalalahti ym. 2011, 224), mutta myös epäviralliseen kouluun liittyvät tekijät. Nuorten keskinäisiin hierarkioihin vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka suosituksi nuoret tuntevat itsensä koulussa verrattuna muihin oppilaisiin (Sweeting ym. 2011). Koulumenestys virallisen koulun mittapuiden mukaan ei välttämättä herätä arvostusta, vaan vaikutusvaltaisimpia voivat olla ne, joiden koulumenestys on heikompi ja jotka ovat etäällä virallisen koulun tavoitteista (Paju 2011, 47; 112).

Epävirallisen koulun yhteisöllisyys on vaikeasti ennakoitavaa ja se asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan. Nuori sovittaa toiminnan, puheet ja eleet omaan asemaansa ryhmässä, ja oma asema selviää tulkitsemalla muiden lähettämiä viestejä. Tämä tarkoittaa jatkuvaa tarkkailua ja tarkkailtavana oloa. (Paju 2011, 43; 121; 193). Hoikkala ja Paju (2013) puhuvat statusvaistosta, jonka avulla ihmiset pysyvät jyllällä onnistumisistaan ja epäonnistumisistaan sosiaalisen elämän eri alueilla. Statusvaisto kertoo myös, miten pitää käyttäytyä, jotta tulee hyväksytyksi erilaisiin ryhmiin. (Hoikkala & Paju 2013, 152; Harris 2006.) Tämä tutkimus on kiinnostunut nuorten välituntien aikaisesta toiminnasta, jota hallitsevat epäviralliseen kouluun liittyvät vuorovaikutussuhteet (Tolonen 2001). Virallisen koulun asettamat säännöt rajaavat kuitenkin nuorten toimintaa myös välituntien aikana – mitä saa tehdä ja mitä ei, missä saa olla ja missä ei. Myös koulun fyysisillä tiloilla ja niiden tarjoamilla mahdollisuuksilla on oma vaikutuksensa välituntien aikaiseen toimintaan. (vrt. Tolonen 2001; Hoikkala & Paju 2013.)

Koettu koulu yhteisö asema ja sen aistimiseen yhteydessä oleva statusvaisto voivat viestiä myös nuorten osallisuuden tunteista, jos osallisuutta painotetaan nuoren kokemuksellisenä tilana; miltä nuorista koulussa tuntuu. Osallisuus koulupäivän aikana voidaan määrittellä kuulumiseksi koulu yhteisöön, yhteisössä toimimiseksi ja näiden tuottamaksi kokemukseksi yhteisöön kuulumisesta ja omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä. Osallisuus ei ole pelkästään vaikuttamista asioihin, vaikka sekin liittyy yhteisössä toimimiseen. (Kiilakoski ym. 2012, 252–253.) Tässä artikkelissa osallisuuden tarkastelu rajautuu nuorten osallistumiseen välituntiliikunnan suunnitteluun sekä koulun yhteisten tapahtumien kuten teemapäivien ja retkien järjestämiseen. Osallisuus on hyvin moniulotteinen ilmiö (esim. Gretschesel & Kiilakoski 2012), joten tässä tutkimuksessa näkökulma osallisuuteen on tarkoituksellisen kapea.

Yläkouluikäisten innostaminen liikkumaan välituntien aikana ei ole helppoa. Nuorten osallisuuden huomioiminen on yksi tärkeimmistä tekijöistä tavoiteltaessa fyysisesti aktiivisempia koulupäiviä yläkouluissa. Koulupäivän aikaisen liikunnan lisäämiselle ei luoda suotuisia edellytyksiä, jos nuoret sivuutetaan välituntitoiminnan tai liikkumiseen liittyvien tapahtumien suunnittelusta. (Rajala ym. 2013, 28.)

Välituntiliikuntaan liittyvät nolouden tunteet viestivät siitä, että muutokset koulun totuttuihin välituntinviettopauihin voivat näyttää nuorten statusvaiston kannalta arveluttavilta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten kokemaa subjektiivista sosiaalista asemaa koulussa ja sen yhteyttä välituntiliikuntaan ja osallisuuteen. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millaiseksi nuoret kokevat oman subjektiivisen sosiaalisen asemansa koulussa?
- 2) Miten nuorten kokemus subjektiivisen sosiaalisen asemasta on yhteydessä välituntiliikuntaan?

3) Miten nuorten kokema subjektiivinen sosiaalinen asema on yhdessä osallistumiseen välituntiliikunnan suunnitteluun ja osallistumiseen koulun yhteisten tapahtumien järjestämiseen?

TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Artikkelissa käytettävä aineisto kerättiin kyselylomakkeilla osana valtakunnallisen Liikkuva koulu -ohjelman seurantaan keväällä 2013. Liikkuva koulu -ohjelmassa mukana olevat hankkeet (yhteensä 17 hanketta) valitsivat omilta paikkakunniltaan yhdestä neljään koulua, joissa ohjelman seurantaan liittyvät oppilaskyselyt toteutettiin. Koulut toteuttivat kyselyt annettujen ohjeiden mukaisesti. Kouluille lähetettiin ohjeiden lisäksi linkki SurveyPal-nettikyselyyn. Tämän artikkelin aineisto koostuu yläkoululaisten 7.–9.-luokkalaisten vastauksista.

Kyselyyn vastasi yhteensä 1717 yläkoululaista 13 koulusta eri puolilta Suomea. Aineiston analyysistä jätettiin pois kaksi yläkoulua, joissa kyselyyn oli vastannut alle 50 oppilasta. Näin ollen aineiston analyyseissä on mukana 1 678 nuorta 11 eri koulusta vastaajaprocentin ollessa 64. Oppilaat vastasivat kyselyyn nimettöminä. Vastausprosentti laskettiin suhteuttamalla vastanneiden oppilaiden määrä kyselyyn osallistuneiden koulujen kaikkien 7.–9.-luokkalaisten määrään. Kyselyyn vastanneista oppilaista 52 prosenttia oli tyttöjä ja 48 prosenttia poikia. Koulukohtaiset vastaajamäärät vaihtelivat 67 oppilaasta 306 oppilaaseen ja koulukohtaiset vastaajaprocentit 39 prosentista 88 prosenttiin.

Subjektiivinen sosiaalinen asema

Yläkoululaisten subjektiivista sosiaalista asemaa koulussa selvitettiin kyselyssä tikasmallilla, joka perustuu MacArthurin mitta-asteikkoon. Kyseistä mitta-asteikkoa on hyödynnetty useissa nuoria koskevissa tutkimuksissa (esim. Goodman ym. 2001; Finkelstein ym. 2006; Goodman ym. 2007; Kalalahti ym. 2011; Sweeting ym. 2011). Subjektiivisilla sosiaalisen aseman mittareilla on pystytty tavoittamaan nuorten sosiaalisten hierarkioiden merkitys perheen sosiaalista asemaa ja sosiaalisen aseman objektiivisia mittareita (esim. taskurahan määrä) kattavammin (Kalalahti ym. 2011).

MacArthurin tikasmallissa vastaajat sijoittavat itsensä kymmenportaisille tikapuille. Tikkaiden ajatellaan tiivistävän sosiaalisen aseman eri ulottuvuuksia yhteen. Aikuisten versiossa vastaajia pyydetään merkitsemään itsensä tikkaille, jotka kuvaavat vastaajan kotimaan ihmisiä. Vastausohjeissa kerrotaan, millaisia esimerkiksi rahan tai arvostettuihin työpaikkoihin liittyviä ominaisuuksia tikapuiden ylimmillä ja alimmilla askelmilla olevilla ihmisillä on. (Adler & Steward 2007; Kalalahti ym. 2011, 224.)

Elisabeth Goodman on työryhmänsä (2001) kanssa kehittänyt MacArthurin tikasmallista nuorille soveltuvan version. Yhteiskuntaa kuvaavien tikkaiden lisäksi MacArthurin tikasmallin nuorille suunnatussa versiossa huomioidaan myös paikallisempi yhteisö, yleensä koulu. Kouluyhteisöillä pyritään tavoittamaan nuorten keskinäisiin suhteisiin vaikuttavia jäsenyyksiä. (Goodman ym. 2001.) Useissa aikaisemmissa nuorten subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan liittyvissä tutkimuksissa on käytetty rinnakkain sekä yhteiskuntaa kuvaavia tikapuita että paikallisempaa yhteisöä (koulu) kuvaavia tikapuita (esim. Goodman ym. 2001, Kalalahti ym. 2011). Joissakin tutkimuksissa on sovellettu ainoastaan kouluyhteisöä kuvaavaa tikaskysymystä (esim. Sweeting ym. 2011). Näin tehdään myös tässä tutkimuksessa.

Kysymys kouluyhteisöikkaista oli seuraavassa muodossa (vrt. Goodman ym. 2001; Kalalahti ym. 2011):

Kuvittele, että tikkaat kuvaavat kouluasi. Tikkaiden yläpäähän sijoittuvat ne koulusi oppilaat, joita arvostetaan eniten ja joiden seurassa useimmat haluavat olla. Tikkaiden alapäässä ovat oppilaat, joita kukaan ei arvosta ja joiden kanssa kukaan ei halua olla. Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi näillä tikkailta? Valitse sopiva numero (vastausvaihtoehdot 1–10).

Välituntiliikunta

Välituntien aikaista liikuntaa selvitettiin kolmella kysymyksellä, jotka on kehitetty Liikkuva koulu -ohjelman seuranta varten (Taulukko 1). Mikäli oppilas vastasi olevansa kaikki välitunnit ulkona (vastaavasti sisällä), ohjattiin hänet nettikyselyssä vastaamaan ainoastaan ulkona tapahtuviin toimintoihin (vastaavasti sisällä tapahtuviin toimintoihin) liittyviin kysymyksiin.

Kysymysten 2 ja 3 eri toiminnot (kävely, liikuntapelit ja -leikit, pallopelit, ohjattu välituntiliikunta sekä välituntiliikunnan ohjaaminen) arvioitiin MET-arvoina perustuen Barbara Ainsworthin työryhmineen (2000, 2011) laatimaan luokitukseen erilaisten fyysisten toimintojen energiankulutuksesta. MET on lyhenne sanoista metabolinen ekvivalenssi ja MET-arvo kuvaa fyysisen aktiivisuuden aiheuttamaa lisääntyntä energiankulutusta verrattuna lepotasoon (Ainsworth 2000).

Välituntiliikunnan kokonaismäärää kuvaavan välituntiliikuntaindeksin laskemista varten kysymysten 1, 2 ja 3 vastausvaihtoehdot koodattiin Taulukon 1 mukaisesti. Tämän jälkeen välituntiliikuntaa ulkona mittaavat kysymykset summattiin painottaen kutakin toimintoa vastaavalla MET-arvolla (ks. Taulukko 1). Vastaavasti summattiin välituntiliikuntaa sisällä mittaavat kysymykset. Lopuksi muodostettiin kokonaisvälituntiliikuntaa mittaava indeksi summaamalla painottaen ulkona tapahtuvia toimintoja ulkona vietettyjen välituntien osuudella ja sisällä tapahtuvia toimintoja sisällä vietettyjen välituntien osuudella (Ks. Taulukko 1, ”Missä olet yleensä koulun välitunneilla?”). Esimerkiksi, mikäli oppilas vastaa olevansa enimmäkseen ulkona, mutta silloin tällöin sisällä, summassa painotetaan ulkona tapahtuvia toimintoja kertoimella 0,75 ja sisällä tapahtuvia toimintoja kertoimella 0,25.

Toisin sanoen välituntiliikuntaindeksi laskettiin käyttämällä kaavaa: Välituntiliikuntaindeksi = missä × (3 × kävely(ulkona) + 5 × leikit(ulkona) + 5 × pelit(ulkona) + 5 × ohjattuna(ulkona) + 3 × ohjaajana(ulkona)) + (1 – missä) × (3 × kävely(sisällä) + 5 × leikit(sisällä) + 5 × pelit(sisällä) + 5 × ohjattuna(sisällä) + 3 × ohjaajana(sisällä)).

Välituntiliikuntaindeksin validiteettia tarkasteltiin käyttäen erillistä aineistoa. Oppilaiden fyysistä aktiivisuutta mitattiin kyselylomakkeen lisäksi objektiivisesti kiihtyvyyssanturilla (ActiGraph GT3X) seitsemän päivän ajan. Aineisto koostui 927 oppilaasta, joista poikia oli 437 ja tyttöjä 490. Oppilaat olivat 4.–7.-luokkalaista yhdeksästä eri koulusta. Analyysiin laskettiin mukaan henkilöt, joilta mitattua dataa kertyi vähintään 500 minuuttia kahdelta koulupäivältä. Reippaan liikunnan rajana käytettiin lukua 2296 cpm (counts/minute) (Evenson ym. 2008). Objektiivisesti mitatusta aktiivisuusdatasta eroteltiin lukujärjestysten perusteella välituntien aikana kertynyt reippaan liikunnan määrä minuutteina. Aika suhteutettiin lukujärjestysten perusteella laskettuun koulupäivän kokonaisvälituntiaikaan (reipasta liikuntaa välitunneilla, %) ja laskettiin mittausjakson päivien keskiarvo. Itseraportoidun (välituntiliikuntaindeksi) ja objektiivisesti mitatun välituntiaktiivisuuden välinen Pearsonin korrelaatio oli pojilla 0,40 ja tytöillä 0,45.

Nuorten osallistuminen koulun toimintojen suunnitteluun

Kysymys nuorten osallistumisesta koulun eri toimintojen suunnitteluun perustuu Kouluterveyskyselyssä (Kouluterveyskysely 2011) käytettyyn kysymykseen:

Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Välituntitoiminnan suunnittelu; Koulun teemapäivien, juhlien, retkien tai leirikoulun järjestäminen. Vastausvaihtoehdot: kyllä, ei.

Kouluterveyskyselystä poimittu kysymys sisällytettiin Liikkuva koulu -ohjelman seurannassa käytettyyn kyselylomakkeeseen. Kohta ”välituntitoiminnan suunnittelu” ei ollut alkuperäisessä kysymyksessä vaan se lisättiin kyselyyn vastaamaan Liikkuva koulu -ohjelman seurannan tarpeita.

TAULUKKO 1. Välituntiliikuntaa kuvaavat kysymykset sekä välituntiliikunta-indeksissä käytetyt eri toimintojen MET-arvot ja kertoimet.

Kysymys (laskukaavassa käytetty termi suluisissa)	MET-arvot	Vastausvaihtoehdot	Kertoimet
1 Missä olet yleensä koulun välitunneilla? (missä)		Kaikki välitunnit ulkona. Enimmäkseen ulkona, mutta silloin tällöin sisällä. Enimmäkseen sisällä, mutta silloin tällöin ulkona. Kaikki välitunnit sisällä.	1 0,75 0,25 0
2 Mitä teet yleensä koulussa välitunneilla ULKONA? Vastaa jokaiselle riville. 3 Mitä teet yleensä koulussa välitunneilla SISÄLLÄ? Vastaa jokaiselle riville.			
*Kävelen. (kävely)	3	En koskaan. Silloin tällöin. Useimmilla välitunneilla. Kaikilla välitunneilla.	0 1 2 3
*Osallistun liikuntapeleihin tai leikkeihin (esim. hippa, hyppynaruhyppely, kiipeily, keinuminen). (leikit)	5	En koskaan. Silloin tällöin. Useimmilla välitunneilla. Kaikilla välitunneilla.	0 1 2 3
*Pelaan pallopelejä (esim. jalkapalloa, sählyä). (pelit)	5	En koskaan. Silloin tällöin. Useimmilla välitunneilla. Kaikilla välitunneilla.	0 1 2 3
*Osallistun ohjattuun välituntiliikuntaan/-toimintaan. (ohjattuna)	5	En koskaan. Silloin tällöin. Useimmilla välitunneilla. Kaikilla välitunneilla.	0 1 2 3
*Toimin välituntiliikunnan ohjaajana. (ohjaajana)	3	En koskaan. Silloin tällöin. Useimmilla välitunneilla. Kaikilla välitunneilla.	0 1 2 3

Tilastollinen analyysi

Aineisto analysoitiin käyttäen SPSS 19 -tilasto-ohjelmaa. Tilastollisen merkitsevyyden rajaksi asetettiin $p < 0,05$. Analyysistä varten oppilaat jaettiin subjektiivisen sosiaalisen aseman mukaan neljään luokkaan (alle 5, 5–6, 7–8 ja 9–10). Sukupuolen yhteyttä subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan, välituntien aikaisiin aktiviteetteihin sekä osallistumiseen eri toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen tutkittiin ristiintaulukoimalla ja riippuvuuden tilastollinen merkitsevyys testattiin khii2-testillä. Subjektiivisen sosiaalisen aseman ja välituntiliikunnan keskiarvot laskettiin tytöille ja pojille, ja sukupuolten välisen eron tilastollinen merkitsevyys testattiin t-testillä. Subjektiivisen sosiaali-

sen aseman ja sukupuolen yhtäaikaista vaikutusta välituntiliikuntaindeksiin tutkittiin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (2-ANOVA). Subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteyttä osallistumiseen koulun eri toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen tarkasteltiin ristiintaulukoimalla ja yhteyden tilastollinen merkitsevyys testattiin khii2-testillä. Analyysi tehtiin erikseen tytöille ja pojille.

TULOKSET

Nuoret sijoittivat itsensä sosiaalista asemaa kuvaaville kouluyhteisötikkaille yleisimmin portaille 7–8 (Taulukko 2). Pojat sijoittivat tyttöjä useammin itsensä kouluyhteisöä kuvaavien tikapuiden ylimmillle askelmille ($p < 0,001$).

Suurin osa nuorista vietti osan välitunneista sisällä ja osan ulkona (Taulukko 3). Tytöt ilmoittivat useammin viettävänsä kaikki välitunnit ulkona verrattuna poikiin (21 % vs. 15 %). Tytöistä 11 prosenttia vastasi viettävänsä kaikki välitunnit sisällä, kun vastaava osuus pojista oli 16 prosenttia. Kysytyistä välituntien liikunta-aktiviteeteista suosituinta nuorten keskuudessa oli kävely. Pojista ja tytöistä hieman yli 40 prosenttia ilmoitti kävelevänsä kaikilla tai useimmilla välitunneilla sekä sisällä että ulkona.

Osallistuminen liikuntapeleihin tai -leikkeihin, pallopelien pelaaminen, osallistuminen ohjattuun välituntitoimintaan sekä välituntiliikunnan ohjaajana toimiminen oli hyvin vähäistä. Pojat pelasivat pallopelejä tyttöjä selvästi enemmän sekä sisällä että ulkona. Pojat osallistuivat myös liikuntapeleihin ja -leikkeihin tyttöjä useammin. Välituntiliikunnan kokonaismäärää kuvaavan välituntiliikuntaindek-

TAULUKKO 2. Poikien ja tyttöjen subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa.

Subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa	Pojat (n=809)	Tytöt (n=869)	p ¹⁾
Keskiarvo (Keskihajonta)	7,0 (2,1)	6,2 (2,1)	<0,001
Alle 5 (%)	11,2	20,7	
5–6 (%)	20,4	29,1	
7–8 (%)	47,2	39,4	
9–10 (%)	21,1	10,8	<0,001

¹⁾ p-arvo sukupuolten välisille eroille t-testin tai khii2-testin perusteella

TAULUKKO 3. Välituntiliikuntaindeksin laskemisessa käytettyjen muuttujien jakaumat (%) sekä välituntiliikuntaindeksin keskiarvo pojilla ja tytöillä.

Välituntikysymykset	Pojat	Tytöt	p ¹⁾
Missä olet yleensä koulun välitunnilla?	n=809	n=869	
Kaikki välitunnit ulkona.	15,3	21,2	
Enimmäkseen ulkona, mutta silloin tällöin sisällä.	35,2	37,4	
Enimmäkseen sisällä, mutta silloin tällöin ulkona.	33,3	30	
Kaikki välitunnit sisällä	16,2	11,4	0,001
Mitä teet yleensä koulussa välitunneilla ulkona?	n=674	n=682	
Kävelen			
En koskaan	11,8	12,4	
Silloin tällöin	45,3	45,5	
Useimmilla välitunneilla	28,4	29,4	
Kaikilla välitunneilla	14,5	12,6	0,766
Osallistun liikuntapeleihin tai leikkeihin			
En koskaan	81,9	88,7	
Silloin tällöin	13,8	10,4	
Useimmilla välitunneilla	3,3	0,4	
Kaikilla välitunneilla	1	0,4	<0,001
Pelaan pallopelejä			
En koskaan	66,7	88,1	
Silloin tällöin	23,2	10,1	
Useimmilla välitunneilla	7,5	1,3	
Kaikilla välitunneilla	2,5	0,4	<0,001
Osallistun ohjattuun välituntiliikuntaan/ -toimintaan			
En koskaan	82,3	88,9	0,003
Silloin tällöin	13,8	9,7	
Useimmilla välitunneilla	2,7	0,9	
Kaikilla välitunneilla	1,2	0,6	
Toimin välituntiliikunnan ohjaajana			
En koskaan	92,9	93,1	
Silloin tällöin	4,9	5,4	
Useimmilla välitunneilla	1,5	1	
Kaikilla välitunneilla	0,7	0,4	0,735
Mitä teet yleensä koulussa välitunneilla sisällä?	n=666	n=770	
Kävelen			
En koskaan	19,1	13,6	
Silloin tällöin	41,1	39,6	
Useimmilla välitunneilla	28,7	29,6	
Kaikilla välitunneilla	11,1	17,1	0,001
Osallistun liikuntapeleihin tai -leikkeihin			
En koskaan	86,6	90,9	
Silloin tällöin	9,6	8,6	
Useimmilla välitunneilla	3,2	0,4	
Kaikilla välitunneilla	0,6	0,1	<0,001
Pelaan pallopelejä			
En koskaan	76,6	92,1	
Silloin tällöin	15,9	6,8	
Useimmilla välitunneilla	5,4	0,9	
Kaikilla välitunneilla	2,1	0,3	<0,001
Osallistun ohjattuun välituntiliikuntaan/ -toimintaan			
En koskaan	84,7	88,3	
Silloin tällöin	10,7	10	
Useimmilla välitunneilla	3,2	1,4	
Kaikilla välitunneilla	1,5	0,3	0,007
Toimin välituntiliikunnan ohjaajana			
En koskaan	92,2	93,2	
Silloin tällöin	5,3	4,9	
Useimmilla välitunneilla	1,8	1,4	
Kaikilla välitunneilla	0,8	0,4	0,738
Välituntiliikuntaindeksi (välituntiliikunnan kokonaismäärä)	n=793	n=865	
Keskiarvo (Keskihajonta)	8,7 (8,7)	6,5 (6,1)	<0,001

1) p-arvo sukupuolten välisille eroille t-testin tai khii²-testin perusteella

TAULUKKO 4. Poikien ja tyttöjen osallistuminen välituntitoiminnan suunnitteluun sekä koulun teemapäivien, juhlien, retkien tai leirikoulun järjestämiseen.

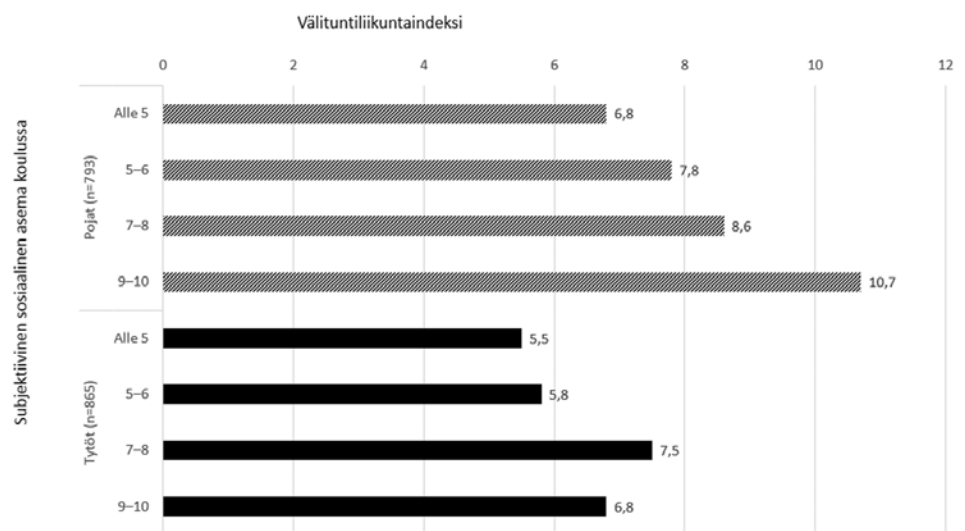
Osallistuminen koulun toimintoihin	Pojat	Tytöt	p ¹⁾
	n=809	n=869	
Välituntitoiminnan suunnittelu			
Kyllä	13	17	0,018
En	87	83	
Koulun teemapäivien, juhlien, retkien tai leirikoulun järjestäminen			
Kyllä	20	33,6	<0,001
En	80	66,4	

¹⁾ p-arvo sukupuolten välisille eroille k²-testin perusteella

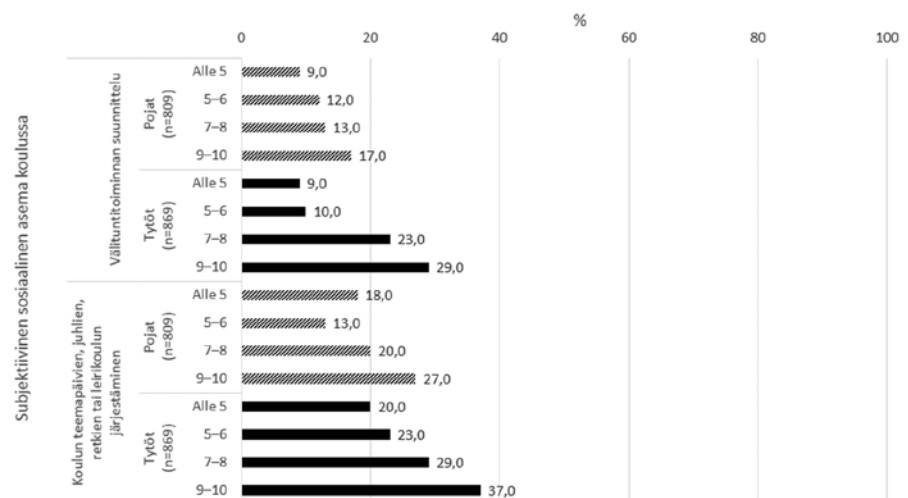
sin keskiarvo oli pojilla korkeampi kuin tytöillä (8,7 vs. 6,5), joten pojat olivat myös indeksin perusteella välituntisin liikunnallisesti aktiivisempia kuin tytöt.

Nuoret vastasivat osallistuneensa enemmän koulun teemapäivien, juhlien, retkien tai leirikoulujen järjestämiseen kuin välituntitoiminnan suunnitteluun (Taulukko 4). Pojista 20 prosenttia ja tytöistä 34 prosenttia oli osallistunut koulun yhteisten tapahtumien järjestämiseen. Välituntitoiminnan suunnitteluun oli osallistunut pojista 13 prosenttia ja tytöistä 17 prosenttia. Tytöt olivat osallistuneet poikia enemmän koulun toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen.

Koska välituntiliikuntaindeksin jakauma oli oikealle vino ja hui-pukas, muuttujalle tehtiin neliojuurimuunnos varianssianalyysiä varten. Sukupuolen ja subjektiivisen sosiaalisen aseman yhdysvaikutus välituntiliikuntaan ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($F(3,1650)=1,28$; $p=0,280$), joten subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteyden välitunti-aktiivisuuteen tulkittiin olevan samanlainen tytöillä ja pojilla (Kuvio

KUVIO 1. Poikien ja tyttöjen subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa ja liikunta-aktiivisuus välitunneilla (välituntiliikuntaindeksin keskiarvot).

KUVIO 2. Poikien ja tyttöjen subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa ja osallistuminen koulun toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen.

1). Subjektiiivinen sosiaalinen aseman päävaikutus välituntiliikuntaan oli tilastollisesti merkitsevä ($F(3,1650)=15,19; p<0,001$). Oppilaat olivat sitä aktiivisempia välitunneilla, mitä korkeammalle he itsensä tikkaille sijoittivat. Lisäksi sukupuolen päävaikutus oli tilastollisesti merkitsevä ($F(3,1650)=15,76; p<0,001$). Pojat liikkuiivat tyttöjä enemmän välitunneilla kaikissa neljässä subjektiiivisen sosiaalisen aseman luokassa.

Nuorten kokema sosiaalinen asema koulussa oli yhteydessä osallistumiseen koulun eri toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen (Kuvio 2). Pojilla korkea subjektiiivinen sosiaalinen asema oli yhteydessä koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestämiseen ($p=0,018$), mutta ei välituntitoiminnan suunnitteluun ($p=0,264$). Tyttöillä korkea subjektiiivinen sosiaalinen asema oli yhteydessä sekä osallistumiseen välituntitoiminnan suunnitteluun ($p<0,001$) että koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestämiseen ($p<0,001$). Kouluyhteisöasemaa kuvaavien tikapuiden ylimmillä askelmille itsensä sijoittaneet nuoret olivat osallistuneet useammin kysytyjen toimintojen suunnitteluun tai järjestämiseen verrattuna niihin oppilaisiin, jotka olivat sijoittaneet itsensä kouluyhteisötikkaiden alimmille askelmille.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Nuorten kokemassa kouluyhteisöasemassa pojat asettivat itsensä tyttöjä useammin kouluyhteisöä kuvaavien tikapuiden ylemmille askelmille. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin aikaisemmissa suomalaisissa tutkimuksissa (Kalalahti ym. 2011, 231). Nuorten kokema subjektiiivinen sosiaalinen asema koulussa oli yhteydessä välituntiaktiivisuuteen sekä pojilla että tytöillä. Ne nuoret, jotka kokivat asettuvansa kouluhierarkian ylemmille portaille, liikkuiivat välitunneilla enemmän verrattuna nuoriin, jotka asettivat itsensä kouluhierarkian alemmille portaille. Pojat liikkuiivat tyttöjä enemmän kaikilla tasoilla.

Koettu asema kouluyhteisössä oli yhteydessä myös osallistumiseen koulun yleisten toimintojen kuten teemapäivien ja retkien järjestämiseen sekä pojilla että tytöillä. Tyttöjen kohdalla koettu kouluyhteisöasema oli yhteydessä lisäksi osallistumiseen välituntitoiminnan suunnitteluun. Toisin kuin välituntiliikunnan kohdalla, erityisesti itsensä kouluhierarkian ylimmillä tasoille itsensä sijoittaneet tytöt osallistuivat toimintojen järjestämiseen poikia enemmän.

Aikaisemmissa tutkimuksissa subjektiiivisen sosiaalisen aseman on osoitettu olevan yhteydessä terveyteen vaikuttaviin tekijöihin, esimerkiksi nuorten ylipainoon (Goodman ym. 2003) ja tupakointiin (Finkelstein ym. 2006) sekä koulumyönteisyyteen (Kalalahti ym. 2011). Nuorten sosiaalisen aseman yhteyttä välituntiliikuntaan ja osallistumiseen koulun eri toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen ei tietääksemme ole aikaisemmin tutkittu.

Tutkimuksessa oli mukana useita hyvin erilaisia yläkouluja eri puolilta Suomea. Kaikki oppilaat näissä kouluissa eivät vastanneet kyselyyn, sillä koulukohtaiset vastausprosentit vaihtelivat 39 ja 88 prosentin välillä. Koulut toteuttivat kyselyt itsenäisesti, eivätkä ne raportoineet sitä, millaiset oppilasryhmät eivät osallistuneet kyselyyn. Toisaalta subjektiiivista sosiaalista asemaa mitannut kysymys jaotteli oppilaita mielekkäällä tavalla, ja jakaumat olivat tytöillä ja pojilla samansuuntaiset kuin aikaisemmin toteutetussa suomalaisiin yläkoululaisiin liittyvässä tutkimuksessa (Kalalahti ym. 2011), joten tuloksia voidaan pitää subjektiiivisen sosiaalisen aseman suhteen luotettavina. Lisäksi useat etnografiset tutkimukset ovat kuvanneet oppilaiden välisiä arvojärjestyksiä (esim. Tolonen 2001, Paju 2011, Souto 2011), joten koulu näyttäisi instituutiona tuottavan oppilaiden vertaisryhmissä tietyt roolit koulusta ja paikkakunnasta riippumatta.

Välituntiliikunnan kokonaisuutena kuvaavan välituntiliikuntaindeksin validiteettia tarkasteltiin suhteessa objektiivisesti mitattuun välituntiliikunnan määrään. Korrelaatiot näiden mittareiden välillä

olivat kohtalaisen korkeat (pojilla 0,40 ja tytöillä 0,45), mikä kuvaa mittareiden mittaavan samaa asiaa.

Tässä tutkimuksessa ei kysytty perusteita sille, miksi vastaaja sijoitti itsensä tietylle askelmalle kouluyhteisöä kuvaaville tikapuille. Suomalaisnuoria tutkittaessa on todettu, että esimerkiksi ääni ja äänenkäyttö näyttävät olevan yhteydessä oppilaiden välisiin sosiaalisiin hierarkioihin. Korkea sosiaalinen asema heijastelee sitä, kuka puhuu, ketä kuunnellaan ja kenen tarinat kiinnostavat. (Tolonen 1999, 144; Hoikkala & Paju 2013, 143.) Tutkimuksessa ei eritelty subjektiiivisesti koettua sosiaalista asemaa koulun eri toimintojen suhteen, vaan oletettiin, että se on samankaltainen riippumatta siitä, onko kyseessä esimerkiksi oppitunti tai välitunti. Oppilaalla voi kuitenkin olla erilaisia rooleja luokassa ja luokan ulkopuolella (esim. Paju 2011, 89).

Sukupuolten välistä eroa subjektiiivisesti koetussa kouluyhteisöasemassa voi peilata etnografisesti toteutettujen tutkimusten tuloksiin tyttöjen ja poikien keskinäisistä vuorovaikutussuhteista. Paju (2011) kuvaa tutkimuksessaan, kuinka poikien asema luokassa oli vakaampi ja pysyvämpi kuin tyttöjen. Pojat voivat liikkua epävirallisen koulun eri ryhmittymissä väljemmin kuin tytöt. Pojat voivat touhuta tänään yhdessä ryhmässä ja huomenna toisessa pelkäämättä, että heidän toimintansa tulkittaisiin selän kääntämiseksi. Tyttöjen asemat sen sijaan vaihtelivat kiivaammassa tahdissa. Tyttöjen välisiin suhteisiin liittyi voimakkaita tunteita ja niiden ilmaisuja. Vaikka sukupuolten toiminnassa on yhtäläisyyksiä, sukupuoli määrittää selkeästi sen, millainen asema on mahdollinen tytöille ja millainen pojille (Paju 2011, 134–145; 178.) Poikien suurempi liikkumavapaus eri ryhmien välillä voi vaikuttaa siihen, että he asettavat itsensä tyttöjä useammin kouluyhteisöä kuvaavien tikapuiden ylemmille askelmille. Poikien aktiivisempi osallistuminen välituntiliikuntaan voi puolestaan liittyä siihen, että fyysisyys on läsnä poikien normaalissakin kouluarjessa huomattavasti voimakkaammin verrattuna tyttöjen olemiseen koulussa (esim. Paju 2011, Tolonen 2001).

Vaikka subjektiiivisessä sosiaalisessa asemassa on kyse nimenomaan oppilaiden omasta kokemuksesta, taustalla vaikuttaa myös kouluinstituutio monine stereotyyppisine odotuksineen. Instituution vahvuus näkyy siinä, että erilaiset stereotyypit jaottelevat oppilaita lokeroihin, esimerkiksi hikareihin ja kovikiisiin. Erilaiset roolit saavat näin ihmisiä samalla kun ihmiset saavat tai ottavat oman roolinsa. (Hoikkala & Paju 2013, 140–141, ks. myös Laine 2000.)

Artikkelin tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että sekä aktiivisuus välituntien aikana että osallistuminen välituntitoiminnan suunnitteluun ja koulun yhteisten tapahtumien järjestämiseen kasautuu tietyille nuorille – niille, jotka kokevat olevansa sosiaalisen kouluhierarkian ylimmillä portaille. Nämä nuoret ovat mahdollisesti rohkeampia tai kiinnostuneempia osallistumaan välituntiliikuntaan sekä koulun toimintojen suunnitteluun ja järjestämiseen kuin oppilaat, jotka sijoittavat itsensä statusvaiston (Hoikkala & Paju 2013, 152) perusteella sosiaalisen arvojärjestyksen alemmille portaille. Asema kouluhierarkian ylimmillä portaille on todennäköisesti yhteydessä myös vaikutusvaltaan suhteessa muihin nuoriin. Vaikutusvaltaisten oppilaiden ryhmä erottuu selvästi koulun arjesta (Hoikkala & Paju 2013, 127). Näillä nuorilla on mahdollisuus toimia aloitteentekijänä suhteessa muihin nuoriin, myös välituntiliikunnassa.

Välituntiliikunnan lisääminen vaatii onnistuakseen virallisen koulun ja epävirallisen koulun vuoropuhelua ja yhteisen tavoitteen löytämistä (vrt. Paju 2011, 26) samoin kuin moni muukin kouluun liittyvä asia. Kysymys ei ole pelkästään nuorten omasta halusta ja aktiivisuudesta, vaan kouluyhteisöstä ja virallisen koulun tarjoamista mahdollisuuksista.

Tämän tutkimuksen aineisto ei kerro sitä, millaisia osallistumisen mahdollisuuksia tutkimuksessa mukana olleet koulut olivat tarjonneet nuorille liittyen välituntiliikunnan suunnitteluun tai koulun tapahtumien järjestämiseen. Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että nuorille tarjotut osallistumisen mahdollisuudet ovat aktivoineet

enemmän tyttöjä kuin poikia. Liikkumisen ja eri toimintojen suunnitteluun osallistumisen kasautuminen samoille nuorille vahvistaa kuitenkin olettamusta, että aktiivisempien koulupäivien edellytyksenä on nuorten osallistaminen toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen.

Subjektiiiviseen sosiaaliseen asemaan liittyen jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia perusteita, joiden mukaan nuoret valitsevat oman paikkansa kouluyhteisöä kuvaavilla tikapuilla. Ovatko perusteet esimerkiksi samansuuntaisia kuin tässä esitetyt nuorisotutkijoiden havainnot ja tulkinnat nuorten vuorovaikutussuhteista? Onko koulun arkipäivän kokemusmaailma erilainen niillä oppilailla, jotka sijoittavat itsensä kouluyhteisötikkaiden ylimmille askelmille verrattuna oppilaisiin, jotka kokevat kouluyhteisöasemansa alhaisemmaksi, ja millaisia tunteita nämä oppilaat liittävät kouluun ja koulupäivään? Nuoret jakautuvat subjektiivisen sosiaalisen aseman mukaan erilaisiin oppilasryhmiin, joiden tarkempi kuvaaminen voi auttaa jatkossa suuntaamaan aktiivintoitimenpiteitä niin, että ne koskettaisivat erilaisia oppilaita ja oppilasryhmiä nykyistä paremmin.

LÄHTEET

Ainsworth, B.E., Haskell, W.L., Whitt, M.C., Irwin, M.L., Swartz, A.M., Strath, S.J., O'Brien, W.L., Bassett, D.R. Jr, Schmitz, K.H., Emplaincourt, P.O., Jacobs, D.R. Jr & Leon, A.S. 2000. Compendium of Physical Activities: an update of activity codes and MET intensities. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 32(9), 498–516.

Ainsworth, B.E., Haskell, W.L., Herrmann, S.D., Meckes, N., Bassett, D.R. Jr, Tudor-Locke, C., Greer, J.L., Vezina, J., Whitt-Glover, M.C. & Leon, A.S. 2011. 2011 Compendium of Physical Activities: a second update of codes and MET values. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 43(8), 1575–81.

Adler, N. & Steward, J. 2007. The MacArthur scale of subjective social status. Summary prepared in collaboration with the Psychosocial Working Group. <http://www.macses.ucsf.edu/research/psychosocial/subjective.php> (luettu 17.2.2014).

Broady, D. 1986. Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan. Tampere: Vastapaino.

Evenson, K.R., Catellier, D.J., Gill, K., Ondrak, K.S. & McMurray, R.G. 2008. Calibration of two objective measures of physical activity for children. *Journal of Sports Sciences* 26(14), 1557–1565.

Finkelstein, D.M., Kubzansky, L.D., Goodman, E. 2006. Social Status, Stress, and Adolescent Smoking. *Journal of Adolescent Health* 39(5), 678–685.

Goodman, E., Adler, N.E., Daniels, S.R., Morrison, J.A., Slap, G.B. & Dolan, L.M. 2003. Impact of objective and subjective social status on obesity in a biracial cohort of adolescents. *Obesity Research* 11(8), 1018–1026.

Goodman, E., Adler, N.E., Kawachi, I., Frazier, A.L., Huang, B. & Colditz, G.A. 2001. Adolescents' perceptions of social status: development and evaluation of a new indicator. *Pediatrics*. 2001 Aug; 108(2):E31.

Goodman, E., Huang, B., Schafer-Kalkhoff, T. & Adler, N.E. 2007. Perceived Socioeconomic Status: A New Type of Identity That Influences Adolescents' Self-Rated Health. *Journal of Adolescent Health* 41(5), 479–487.

Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.). 2012. *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Harris, J.R. 2006. No two alike. *Human Nature and Human Individuality.* New York: W.W. Norton.

Hoikkala, T. & Paju, P. 2013. Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 139. Helsinki: Gaudeamus.

Husu, P., Paronen, O., Suni, J. & Vasankari, T. 2011. *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010.* Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.

Itkonen, H. 2012. Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa: K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.) *Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta.* Liikuntakasvatuksen laitos, tutkimuksia 1/2012, 7–20.

Artikkelin tulokset nostavat esiin myös kysymyksen, voiko nuorten kokemaan sosiaaliseen asemaan vaikuttaa osallistamalla nuoria koulun toimintojen suunnitteluun tai lisäämällä välituntiliikunnan mahdollisuuksia. Haastattelut ja havainnoinnit toisivat syvällisempää tietoa nuorten subjektiivisista kokemuksista sekä osallistumisen kokemuksellisuudesta. Laadullisin menetelmin voitaisiin myös pureutua virallisen ja epävirallisen koulun yhteistyöhön sekä etenkin epävirallisen koulun toimintaan liittyviin esteisiin, jotka vaikuttavat osallistumista rajoittavasti.

KIITOKSET

Aineiston keräämisessä auttoivat LIKES-tutkimuskeskuksessa tutkijat Katariina Kämppi, Hanna-Mari Maijala ja Johanna Paukku sekä tutkimuskoordinaattorit Virpi Inkinen, Jouni Kallio ja Kirsti Siekkinen. Tilastoasiantuntija Harto Hakonen oli tukena aineiston analyysissa. Lämpimät kiitokset kaikille.

Kalalahti, M., Karvonen, S. & Rahkonen, O. 2011. Koululaisten sosiaaliset hierarkiat ja koulumyönteisyys. *Sociologia* 48(3), 221–237.

Kiilakoski, T., Nivala, E., Rynnänen, A., Gretschel, A., Matthies, A.-L., Mäntylä, N., Gellin, M., Jokinen, K. & Lundbom, P. 2012. *Demokratiaaremontin työkaluja.* Teoksessa: A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 249–271.

Kouluterveyskysely 2011. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. http://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Lomakkeet/KTK2011_PK_FIN.pdf (luettu 31.3.2014).

Laine, K. 2000. *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana.* Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 43. Jyväskylä: SoPhi. Väitöskirja.

Paju, P. 2011. *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisenä tilana.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 115. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Väitöskirja.

Rajala, K., Turpeinen, S. & Laine, K. 2013. *Notkeampi koulu – aktiivisempi koulupäivä?* Teoksessa: P. Harinen & A. Rannikko (toim.). *Tässä seison enkä muuta voi?* Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 65, 24–28.

Souto, A.-M. 2011. *Arkipäivän rasismi koulussa.* Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Väitöskirja.

Sweeting, H., West, P., Young, R. & Kelly, S. 2011. Dimensions of adolescent subjective social status within the school community: Description and correlates. *Journal of Adolescence* 34(3), 493–504.

Tammelin, T., Laine, K. & Turpeinen, S. (toim.). 2013. *Oppilaiden fyysinen aktiivisuus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 272.* Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisykeskus LIKES.

Tolonen, T. 1999. *Hiljainen poika ja äänekäs tyttö? Ääni, sukupuoli ja sosiaalisuus koulussa.* Teoksessa: T. Tolonen (toim.) *Suomalainen koulutus ja kulttuuri.* Tampere: Vastapaino, 135–158.

Tolonen, T. 2001. *Nuorten kulttuurit koulussa: ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset.* Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.

Ziehe, T. 1989. *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet.* Stockholm: Symposion Bokförlag.